

MUSIKTRADITION I EN BONDESLÄKT (av Bror Eurenus).

Folklig, såväl som seriös och andling sång- och spelmanstradition har sedan mycket lång tid tillbaka en bred och djup förankring hos innevånarna i Nora. Här vill jag berätta litet om musiktraditionerna hos en bondesläkt, som har sina rötter i den lilla byn Kallsta vid Norasundets norra strand, där en gren av släkten ännu lever kvar, den tionde generationen i en obruten släktkedja på hemlandet Kallsta nr 3 sedan sextonhundratalets första decennium. Här föddes år 1669 Anders Pärsson, han efterträdde år 1705 sin far som bonde på Kallsta 3, men dessförinnan var han Nora församlings klockare sedan sitt nittonde år, den första tiden under den "dystre Mäster-Jacob Eurenus" för att citera Olof Högberg. Anders Pärsson innehade sin klockartjänst i 40 år och avled den 17 juni 1754.

Hos Klockar Anders ättlingar, som idag kan räknas i många tusental, har genom åren fortlevt en fallenhet och innerlig känsla för tonerna, musiken och sången. Denna fallenhet och känsla har ibland slumrat i en generation, för att i desto rikare mått åter blomma ut i nästa.

Klockar Anders äldste son, Anders Andersson, född 1721, död 1808 blev här efter bonde på Kallsta 3, huruvida han utövade någon musik, härom finns ingenting förmält. Han hade tio barn. Det blev den näst yngste, Nils Andersson, född 1779, som kom att stanna som bonde på Kallsta 3. Hans äldste son, Erik, född 1812 antog namnet Nordberg, blev kantor och klockare i Grundsunda. Om honom berättas i en samtida krönika att med kunnighet och brinnande nit lärde Grundsundaborna att spela och sjunga. Under hans tid i Grundsunda var det inte ovanligt, berättas det, att man kunde få höra timmermännen på byggena, en karl i varje knut, underhålla med tonren och välljudande fyrstämmig sång. Grundsundaborna blev ett sjungande och spelande folk. Här lades ju också grunden för såväl Husums harmonikår som för de sedermera vittberömda Kempekörerna.

Anders Anderssons son, Jöns Andersson, född 1763, var den fjärde i syskonskaran. Han var något av en vagabond, sökte sin bärgning som landbonde på olika håll, bl. a. i Högsjö, Nordingrå och Nätra. På äldre dar återvände han till Skullersta i Nora, där han avled år 1840. Här hann han emellertid förfärdiga ett psalmodikon, "ej så skönt till det yttre, men med utomordentlig klang", berättar hans sonson, Anders Carlström, född 1835, död 1922, min morfar. Till klangen från detta instrument sjöng Jöns Andersson på ålderns dar sin ungdoms visor och psalmer. Om instrumentets senare öden berättar släkttraditionen, tråkigt nog, ingenting.

Av Jöns Anderssons sju barn blev Jöns, född 1796 och Johannes (Jan), född 1802 jordbrukare i Grötom resp. Östanö i Nora. Båda kallade sig Carlström, tydligen efter fädernebyn Kallsta, som tidigare hetat Calsta eller Karlsta. Båda var framstående utövare av det vi i dag kalla allmogemusik på fiol. De fick också epitetet storspelmän, enligt deras kusinsons, posten Nordbergs i Bjärträ efterlämnade anteckningar. Deras låtar lärdes och återgavs gärna av bygdens övriga spelmän, en rad av låtarna upptecknades också på sin tid av musikdirektör K.P.Leffler, Härnösand.

När min bror och jag i tolv-trettonårsåldern för några kronor tillhandlat oss en fiol, som vi sedan turades eller slogs om att få gneka på, då var det vår mor som lärde oss att stämma den, Som hjälp härvid rådde hon oss att hålla i minnet intervallen mellan första och andra tonen i "Var hälsad sköna morgonstund". En dag när mor var sysselsatt med att baka rågbullar, kom hon att, på min uppmaning, gnolande lära mig en ålderdomligt klingande polskamelodi, som hon i sin tidigaste barndom hört farfar, Jöns Carlström spela. Min syster, Anna, då kanske var tio-elva år, döpte melodin till "Bullbiten", eftersom den sedan alltid återkom i hennes minne när hon kände doften av nygräddade rågbullar ... Bullbiten har också, pietetsfullt arrangerad av Härnösands spelmansgilles nuvarande ledare, Gustaf Landin, befordrats till trycket genom gilletts försorg.

Min farfar, Carl Eurenus, född i Hol, Nora 1839, död 1930 berättade att han, en tid efter att hans farfar, kallad Kalle Hol, född 1781, avlidit, mött Jöns Carlström. Denne hade då med tårar i ögonen omfamnat min farfar, som då var en liten pojke och sagt: "Farfar din var en stor spelman, tänk så många gånger vi spela ilag, och nu är han borta".

Farfar berättade också att Nora-spelmännen i hans barndom brukade hållas vid en "kalkvarn" (skvalta) i Grätansbäcken, en liten å i rågången mellan Gräta och Hols byar, som avvattnar ett mindre sjösystem i skogsområdet mellan Nora och Skog. Spelmännen kom ibland två, tre i följe men oftare en och en, alltid i förnattens skymning på våren. "Dom hadde nå kuckel vä fejola, (fiolerna) strömgubben (näcken) skulle väl hjälpe till med att få bättre ton i dom", trodde min farfar.

Så småningom fick vi, min bror och jag, råd att skaffa oss var sin fiol. Nu blev därhemma ett spelande både bittida och sent. Min bror var den verkliga spelmannsfanten, han kom lite senare i lära hos Skogs-spelmannen Erik Bystedt och fick lära sig notspel, vilket han sedan lärde ut till mig. Vi började spela vid den tidens små danstillställningar och framförallt vid festligheter på Sunds fäbodvall på en ö i Gaviksfjärden, bygdens sista, den avr i bruk ännu 1928. Ofta spelade vi tillsammans med en dragspelare, Axel Norlin, men också med två eller tre fiolspelande bröder Nyberg. Vår spelglädje höll sig konstant till fram emot 1930. Då började radion bli allmän i hemmen, vi blev i tillfälle att lyssna till verkliga storfräsare på fiol och vår spelglädje sinade märkbart till en tid, men tog åter fart framemot 40-talet. Vid 50-talets början råkade jag så ut för en handskada som omöjliggjorde spelandet för min del. Min bror fortsätter oförtrutet ensam med sitt spelande ända till sin död, 1968.

Under 20-talet blev vi emellanåt också i tillfälle att spela tillsammans med våra kusiner, Julius och Helge Näslund från Skog, de var, liksom vi, sondöttersöner till Jöns Carlström i Grötom, båda var också elever av Erik Bystedt. De utvandrade i slutet av 20-talet till Canada. Fyra månader efter deras avresa hade jag brev från Helge, vari han talade om att bröderna blivit medlemmar av Winnipegs stadsorkester. Nu är det många år sedan jag hörde något från dem. En yngre halvbror till bröderna, Emil Nilsson, underhöll vid sex års ålder ofta passagerarna på älvbåtarna Turisten och Strömkarlen med sitt fiolspel, "han tjänade upp emot en tia per resa", berättade hans mor, min mors syster. En svindlande inkomst på den tiden. Tills han blev så led vid speltvånget att han blankt vägrade att röra vid fiolen mera. Jag vill gärna hoppas och tro att "lillkusin" Emil, numera acklimatiserad stockholmare, kommit över sin spelleda och fortsatt att utveckla sina verkligt goda förutsättningar.

Till dem som, framförallt inom Norabygdens musikliv, men också i andra delar av provinsen för Kallstasläktens musiktradition vidare i nutid hör en bukett barnbarns barnbarn till storspelmannen Jöns Carlström i Grötom. Det är fyra syskon Nordgren: Ulla-Marie, kantor sedan sitt 17:e år, numera musiklärare, kyrkokantor och körledare i Ytterlännäs, Bernt, Per och Anneli, intresserade och kunniga musiker och sångare, pålitliga stöttepelare i ortens musikliv, det är bröderna Ivar och Emil Nordstrand, omtyckta och flitigt anlitade kyrkosångare, det är också Jörgen Eurenus, hängiven [XXXXX] fiolspelman med främst spelmanslåtar och folkmusik på sin repertoar, verksam bl. a. inom Härnösands spelmansgille och Ångermanlands spelmansförbund.

Jöns Carlströms fiol ärvdes av hans son, Anders Carlström, född i Grötom, Nora 1835, död i Nordingrå 1922. Även han var en god spelman. Hans son, Johan Carlström, född i Nordingrå 1870, död i Bjärträ 1948, blev härnäst ägare av densamma, även här kom den i skickliga spelmanshänder. I dag förvaras släktfiolen hos Jöns Carlströms sonsons son, tyst ruvande på minnen från två sekler...

Mycket vore att berätta om alla dem inom vår stora släkt, som genom de många åren haft och fortfarande har sitt sällskap och sin glädje i tonernas värld.

Icke en villgången främling på jorden,
strängarnas barn, är ditt flyktiga sus.
Hemma du är vid de bräddade borden,
hemma i sorgernas fattiga hus.
Stiger du än, likt en krona, som välver
vårligt sin grönska i rymderna blå,
har du, likt ömmaste rottråd, som skälver,
djupt i det dolda ditt ursprung ändå ...

Nordingrå 1979-03-20

Bror Eurenus